

socialinės raidos sąlygotas atskirų tautos grupių kultūrinės savimonės (identifikacijos) kūlimas. L. Gavrilenkienės (Vilnius) pranešimas buvo skirtas naujai funkcionaliai kultūros vertybių sistemai aptarti. Pranešėja analizavo nūdienos kultūroje vykstančių esminių pakitimų psichologinį aspektą. Literatas V. Rimša (Kaunas) iškėlė hipotezę apie senovinės Kretos kultūros baltiškąją kilmę. Diskusijose, kuriose pasisakė K. Stoškus, E. Gendrolis, V. Leonavičius, L. Donskis, L. Gavrilenkienė, A. Varanavičius, E. Krauskas, K. Masulis, kalbėta apie tautinės ir bendražmogiškosios kultūrų bei vertybių santyki, ginčytasi dėl kai kurių plačiai paplitusių sąvokų vartojimo. Doc. K. Stoškus, vadovavęs antrosios sekcijos darbui, pastebėjo prie Lietuvos filosofų draugijos suburtą atskirą kulturologijos seminarą, kuris padėtų nuodugniau tyrinėti šias problemas.

Trečiajai sekcijai vadovavęs doc. N. Jursėnas (Vilnius) savo pranešimą skyrė estetikos bei meno filosofijos santykio klausimui. Dvasinės kultūros problemos buvo gvildinamos D. M. Stančienės (Vilnius) ir D. Staponkutės (Šiauliai) pasakymuose. Nemažai pranešimų buvo skirta kulturologijos istorijos klausimams: B. Nikiforova (Vilnius) kalbėjo apie M. Eliadės religinę filosofiją, G. Adelšinas (Vilnius) analizavo idealo dialektiką Hegelio filosofijoje, R. Misiukevičius (Kaunas) supažindino su asmens vertės problemos samprata Makso Šturmio filosofijoje, Z. Norkus (Vilnius) pateikė Franco Brentano bei Džordžo Mūro etinių aksiologinių teorijų lyginamąją analizę, aptarė F. Brentano episteminių sąvokų gėrio apibrėžimą. Pranešėjas pabrėžė būtinybę turinti lietuviškąją aksiologinę terminologiją, atsizvelgti į metaetinių tyrinėjimų rezultatus. Šiai minčiai pritarė diskusijos dalyviai.

Konferencija pratęsė kulturologinių

bei aksiologinių tyrinėjimų tradiciją Lietuvos filosofijoje ir dar kartą parodė neatidėliotina kultūros filosofinio nagrinėjimo būtinybę. Plačiau su konferencijoje pateikta medžiaga galima susipažinti išleistose pranešimų tezėse: Kultūra ir vertybės. Ats. red. E. Nekrašas, sudarytojas Z. Norkus. - V. 1989. - 58 p.

A. Urotonavičius

TOTALITARIZMAS IR DEMOKRATIJA

1989 m. rugsėjo 22 d. Vilniuje Lietuvos filosofų draugija surengė simpoziumą "Totalitarizmas ir demokratija". Pagrindinis susirinkusiųjų siekis buvo suformuluoti ir filosofiskai apmąstyti mūsų šiuo metu nepakankamai gvildintus šiuo politinių struktūrų raidos problemas.

Pokalbį pradėjo Draugijos Prezidentas E. Nekrašas (VU) pranešimu "Platonas, arba totalitarizmo ištakos". Pasak pranešėjo, Platonas pirmasis išreiškė idėją, jog tobuloje valstybėje būtina visų gyvenimo sferų reglamentacija. Konstruodamas idealios valstybės modelį, graikų filosofas tobulybę siejo su tuo, kas amžina ir nekintama, todėl ir valstybės institutų stabilumas jo teorijoje tampa jos patikimumo prielaida.

H. Arnašius (FSTI) pranešime "Absoliučios sąmonės veiksmas" totalitarizmo genezę peržvelgė per sąmonės sklaidos tendencijas: viena vertus, ji siekianti amžinybės, antra vertus, linkstanti suvarkyti ir atriboti sau visatos dalį. Sąmonės esmė - tapimas, nesutampantis nei su glaustu suskirstymu, nei su visybės aprėpimu. Nepripažinusi savo esmės, ji susingstanti ir susitelkianti ties vienu, aiškia ir galutine tvarka. Be to, pranešėjas analizavo "totalitarizmo

klasta" ("kalinio sindroma"). Totalitarizmą išgyvenusi sąmonė prarandanti visybiską pasaulio suvokimą, orientuojasi tik į jo dalis. Taip formuojasi bendrijų savimėlė, šovinizmas, kuris benderinia su laisva beribės sąmonės raiška.

J. Daunys (Maskva) pranešime "Totalitarizmas ir kultūra" suabejojo nusistovėjusia enciklopedine kultūros sąvokos eksplikacija. Jo manymu, kurliant laisvą, totalitarizmo nežalojamą kultūros koncepciją, prasminga išsilytinti į S. Šalkauskio ir A. Maceinos kultūros sampratą.

Draugijos Viceprezidentas A. Degutis (FSTI) pranešime "Totalitarizmas, socializmas, demokratija" siekė atsekti, ar socializmo prigimtis suderinama su pilietinę visuomenę nusakantiais klasikiniiais demokratijos principais - bendra valia priimtų besąlygiškų įstatymų ir ekonominių rinkos dėsnių neliečiamumu. Pasak pranešėjo, socializmui imanentiškas centralizuotas planavimas negali būti besąlygiškas individo tikslų atžvilgiu, nes jis neišvengiamai paverčia įstatymus plano įrankiu, o iš individų atimama ekonominių sprendimų planavimo teisė. Nuosekliai tokios visuomenės raidos pasekmė - visų gyvenimo sričių totalinis planavimas ir grįžimas į "prigimtine" visuomenės būklę.

I. Gutauskienė (FSTI) pranešime "Psichologinė sugestija totalitarizmo sąlygomis", remdamasi V. Bechterevo ir P. Sorokino darbais, analizavo sugestijos reikšmę politiniuose procesuose Rusijoje 1917-1919 metais. Pranešėjos išvada ta, kad vienareikšmės politinės sugestijos paplitimą šiame regione įtakojo nepalankus socialinis fonas: skurdas, nepritekliai, informacinė bei kultūrinė izoliacija.

"Totalitarizmas kaip karinė visuomenė" - tokia R. Kacevičiaus (VU) pranešimo tema. Pranešėjas, pasiremdamas plačiu teorinės sociologijos kontekstu,

siekė įvertinti marksizmo klasikų idėjų įtaką totalitarizmo praktikai. Jo manymu, nors K. Marksas asmeniškai nėra atsakingas už tolimesnį savo teorijos likimą, tačiau, pradėjęs nuo žmogaus emancipavimosi idėjų ir baigęs kraštuotina hipertrofuota konfliktų teorija, jis inspirovavo totalitarizmo šerdi - karinį mąstymą.

K. Masiulis (FSTI) pranešime "Mokslas totalitarinėje visuomenėje" pabrėžė, kad toje visuomenėje kuriamasis mokslo vaidmuo darosi problemiškas, nes jam suteikiamas ideologijos statusas. Todėl mokslo sklaida čia, pasak pranešėjo, vykstanti adaptuojant kūrybingojo socialumo (vakarietiškojo pasaulio) mokslo laimėjimus.

R. Plečkaitis (VU) pranešime "Totalitarizmas kaip tiesos naikinimas" pabrėžė, kad totalitarizmo teorija grindžiama pragmatine (kolektyvine) tiesos samprata. Kolektyvinė tiesos ir gėrio koncepcija būdinga jau viduramžių teokratinėms valstybėms, tačiau gyvuoja iki šiol.

T. Sodelka (KKI) pranešime "Interesai ir idealai totalitarinėje visuomenėje" išskyrė deideologizuojančią marksizmo prigimtį, redukuojančią subjektyvius individų interesus į objektyvias struktūras, kurių prasmės pats individas nesuvokia. Totalitarinėje visuomenėje idealai redukuojami į interesus.

A. Šulcas (FSTI) pranešime "Valdžia ir prievarta" įrodinėjo tezę, kad bet kuri valstybė esanti totalitarinė, nes vienai ar kitiui sujungia visus piliečius. Totalitarizmo blogis slypi ne valdžioje, o žmogaus vidinėje nelaisvėje. Jo tikėjime, jog valdžia esanti teisėta ir funkcionuojanti jo laimel. Žmogus nesąs laisvas būti laisvas. Jis gali būti laisvas ir per prievartą.

Viešnia iš Rygos B. Petersonė pranešime "Totalitarizmas ir tautų apsisprendimo teisė" gvildeno nūdienos po-

litinių aktualijų kontekste totalitarizmo sieklį - keičiant tik išorinę formą išlaikyti tą pačią struktūrą. A. Lopeta (Vilnius) taipogi analizavo totalitarinės visuomenės praktinio funkcionavimo aspektus.

A. Svirkas (LVKUT) pranešime "Nuodėmė ir totalitarizavimas" totalitarizmo raidą siejo su krikščioniškosios nuodėmės sampratos recidyvu ir bioenergetinio visuomenės potencialo svyravimais.

Simpoziumo medžiaga bus paskelbta mokslo darbuose.

J. Patkauskaitė

ANTANO MACEINOS SKAITYMAI

1989 m. gegužės 13 d. Vilniuje įvyko žymaus lietuvių filosofo prof. dr. Antano Maceinos (1908.I.27-1987.I.27) skaitymai. Juos surengė Lietuvos filosofų draugija (įkurta 1988 m. gruodžio 20). Renginyje pirmininkavo Draugijos Prezidentas prof. Evaldas Nekrašas.

Skaitymų dalyviai iš klausė į juos telę įrašytą A. Maceinos, filosofo ir teologo, paskaitą apie tautos ir religijos

santykį, turtingai atskleistą gilaus intelektualo per procesų duoti ir gauti prižmę. Arūnas Sverdiolas savo pranešime analizavo A. Maceinos mintis filosofijos kalbos klausimu, o Tomas Sodeika gyvūnų eno pačią filosofijos sampratą šio lietuvių mąstytojo veikaluose. Dalia Marija Stančienė aptarė A. Maceinos požiūrį į vadinamąją "išlaisvinimo teologiją", kuri yra populiarūs mūsų dienomis Lotynų Amerikos šalyse. Vytautas Rimša palietė kai kurias moralines A. Maceinos idėjas dabartinio socialinio gyvenimo kontekste. Jaunas poetas Julius Kelelas tarė žodį apie A. Maceinos (Jasmanto) poeziją ir joje išreikštą krikščioniškojo egzistencializmo dvasią.

A. Maceinos skaitymai atkreipė Lietuvos filosofų bei mąstančios jaunuomenės dėmesį į garbiojo mūsų tautiečio gausią, dvasingą kūrybą, suvaidinusių didelį vaidmenį lietuviybės, lietuvių mokslo, jo kalbos (ypač ištvirijoje) plėtotėje, iškelė nemažą aktualių tos kūrybos mokslinės analizės klausimų. Skaitymuose dalyvavo filosofo sūnus Augustinas Maceina.

Č. Kalėda

DISERTACIJOS

UTOPINIS SOCIALIZMAS LIETUVOJE

1988 m. lapkričio 22 d. Vilniaus universiteto specializuotos mokslinės tarybos posėdyje filosofijos mokslų kandidato laipnio disertacija sėkmingai apgynė Universtiteto Politologijos katedros dėstytojas Kazimieras Gudonis. Disertacijos tema - "Utopinis socializmas Lietuvoje XIX a." Moksliniam darbu vadovavo filosofijos mokslų daktaras, pro-

fesorius B. Genzelis; oficialieji oponentai - filosofijos mokslų daktaras A. Mureika ir filosofijos mokslų kandidatas, docentas A. Lozuraitis; kolektyvinis recenzentas - Lietuvos dailės instituto Markačino-leninizmo katedra.

Pastaruoju metu sustiprėjo domėjimasis Lietuvos filosofine mintimi. Nors ir daug nuveikta mūsų filosofijos istorijos baruose, bet nemaža problemų dar reikia specialiai tirti. Lietuviškojo utopinės minties raida - viena iš mažiausiai nagrinėtų sričių. Nors kai